

'ההוא בהם בעיניהו הוא דלא מירצו הא על ידי תערובות מירצו, כדתנן...' ונצרך למעטו מן הכתוב [והרי מדין תורה בטלו בעלי מומים ברוב, ואף שאין עולים מבטלים זה את זה הלא בעלי מומין לאו 'עולין' הם] – לומר שאפילו נתערב אחד באחד שאין כאן תורת ביטול ברוב, גזרת הכתוב היא להכשירם (עפ"י תוס' זבחים עד. ד"ה רב; ריטב"א ועוד).

אם ננקוט ספקא דאורייתא לקולא מהתורה, אין צורך בלימוד מהכתוב להתיר בתערובת חד בחד אם קרב אחד מהם, אך אם שניהם לפנינו הרי איקבע איסורא וצריך לימוד להתיר. ומרש"י משמע שגם כשקרב אחד הוצרכנו להתר מהכתוב – משמע ששיטתו (כדעת הרשב"א והר"ן) ספקא דאורייתא לחומרא מהתורה (עפ"י חדושי בית יוסף למסכת קדושין, נדפס בסוף השו"ת לאבן העזר). וכן יש שדייקן מדברי רש"י בחולין כב סע"ב ומעוד מקומות – ע' מהרי"ט יו"ד ח"ב ס"א; הל' בכורות למהריט"א פ"ה מב; שב שמעתתא א.ה. וע"ע בשו"ת ר"י מסלוצק לו ד"ה וראיתי.

מהתורה אברי בעלי מומין שנתערבו – יש להקריבם ואסור להלינם משום בל תותירו (עתוס' בפסחים עא ובזבח תודה), אלא שמדרבנן אסור הדבר וצריך להשאירם שייפסלו [מלבד אם כבר קרב אחד מהאברים לרבי אליעזר, התירו חכמים להקריב השאר]. ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה ב'שב ואל תעשה'. וכיו"ב יש במנחות יד: שגזרו חכמים במחשבת חצי מתיר אטו מתיר שלם. וכן מצינו שם מו: שמשום גזרה דרבנן מלינים הלחם לצאת לבית השריפה. וראה דוגמאות נוספות ביוסף דעת פסחים עה:

'דילמא שאני התם דבעידנא דאתחזי קמייתא לא אתחזי בתרייתא' – אבל כאן – כתב רש"י – מדובר [גם] שמת חברו לפני מתן דמים, הלכך לא היה ראוי להשחט עד לאחר שהביאו שנים והגרילו. והרש"ש כתב לפרש גם אם נעמיד שמת לאחר מתן דם והיה ראוי להישחט באותה שעה, אך כיון שמת חברו נדחה זה, ולא חזר ונראה עד לאחר שהביאו שנים והגרילו ואז כבר עומד השני עמו.

דף סה

'קסבר רבי יהודה חובות של שנה זו קריבות לשנה הבאה. איתיביה אביי, פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהן...' כולן ימותו דברי רבי יהודה' – ומדוע לא ייקרבו לשנה הבאה?

ואם תאמר מה מקשה, הלא כך קבלו בהלכה שחטאת שנתכפרו בעליה דינה למיתה? ויש לומר מסתמא לא אמרה הלכה במיתה אלא כשאין תקנה אחרת להקריבה בדומה לחטאת יחיד שאי אפשר להקריבה על חטא אחר, הלכך אם חובות שנה זו קריבות לשנה הבאה, לא היה דינם במיתה (ריטב"א).

(ע"ב) 'קרבנות צבור קא אמרת, שאני קרבנות צבור כדרבי טבי אמר רבי יאשיה...' חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה' – ושאמר רבי יהודה בשקלים עולים להם לשנה הבאה, לא שיניחום עם אותם של שנה שעברה, כי אז אי אפשר ליקח בהם קרבנות ציבור לשנה הבאה, אלא יניחום לשנה הבאה עם השקלים החדשים ונפטרו הבעלים בכך. ואפילו נתנום בלשכה של שנה זו, לא פשעו הבעלים בכך ופטורים לשנה אחרת (עפ"י תורא"ש וע' תו"י ד"ה קרבנות).

משמע לכאורה שהשוקל פעמיים מחצית השקל בשנה אחת, נפטר מחיובו לשנה הבאה [ואף על פי ששקלו לא נתנם אלא לקרבנות שנה אחת]. וכן הובא בשם חקרי לב (או"ח קלא) להוכיח מסוגיתנו.

אך נראה לחלק בין כשהבעלים תרמו כמה שקלים באותה שנה, שהואיל והמצוה היא ליתן בכל שנה ושנה (כלשון הרמב"ם ריש

הל' שקלים), לא יצאו בזה ידי חובת שנה אחרת, ובין נמצאו השקלים או החזירות הגנבים שבדין הוא שהגובר יביאם בשביל הבעלים לשנה הבאה ולא כל כמיניה להפסידם הלכך נוצר כאן חוב כלפי הבעלים, ואותו חוב נפרע במחצית השקל של השנה הבאה הלכך נפטרו.

ז'משום גזירה ימותו?!... ומשום גזירה ימותו?!... ומשום גזירה ימותו?!...! כל אחד מן האמוראים שמתרץ משום גזירה מסוימת, סובר שאותה גזרה חמורה מהאחרת, ויש להם למות משום אותה גזרה (תוס' ישנים ותורא"ש. וע"ע גבורת ארי).

וזה לשון תורי"ד (פסחים עז): 'דרך התלמוד תחילה מתרץ תירוצים קלים שאין עומדין, ואח"כ מתרץ העיקר – כדי להרחיב הסברא ולהראות שאין לתרץ אלא בענין זה'.

ז'משום גזירה ימותו. ועוד הא דרבי טבי אמר רבי יאשיה גופה מצוה היא' – הלכך אין לגזור הואיל וגם אם יקריבו בדיעבד כשר [וכיוצא בזה אמרו במנחות (סח) משום מצוה ליקום וליגזור?! (וע"ש בתד"ה והא).] ואף על פי שמצינו גזרות חכמים במצוות עשה, שמא יתבטל מן המצוה כגון גזרת תקרה בסוכה וכד' – כאן שונה שהיא הלכה פרטית בהקרבת הקרבנות ואינה ביטול מצוה שלמה (עפ"י שו"ת מהרש"ם ח"א סו).

עוד יש לפרש קושית הגמרא שהיא חיזוק הקושיא הראשונה; כל שכן שאין אין לגזור ימותו בדבר שאינו מעכב בדיעבד – אבל שאר גזרות יתכן וגזורים אף בביטול מצוה בעלמא. גם יש לחלק בין מאורע יחיד כגון כאן ובמנחות שם גבי הקרבת העומר, ובין דבר המסור לרבים לכל הדורות שודאי לא ימלט הדבר מידי תקלה, שבוה גזורים אף בביטול מצוה. ע"ע בענין זה בספרים המצוינים ביוסף דעת מנחות שם.

*

יעמד חי לפני ה' לכפר – עד מתי יהא זקוק להיות חי, עד שעת מתן דמים של חבירו' – אמר מהר"י סג"ל שכל ימיו פליאה בעיניו, מפני מה אנו מאריכין בפיוטים על שעיר הפנימי יותר מעל שעיר המשתלח, והלא הפנימי לא היה מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו שנאמר וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל, ואותו עון לא נמצא האידנא דמקדש בעו"ה אינו, ושעיר המשתלח הוא המכפר על כל עבירות שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל. ואמר מהר"י סג"ל דנראה לו לתרץ דכפרת המשתלח תלויה בשעיר הפנימי, דאי לא נעשה עבודת פנימי כתיקנה היתה מעכבת כפרת המשתלח, וכן איתא בהדיא בגמרא במסכת יומא. נמצא כל מה שמבקשים על הפנימי הרי הוא כדי להכשיר בו את המשתלח. ועוד תירץ מהר"י סג"ל דקדושת המקדש לא נתבטלה עדיין דכתיב והנשאו פתחי עולם רצה לומר שקדושתן לעולם. ולפיכך נקרא 'בית עולמים' – נמצא הנכנס עדיין בטומאה במזיד חייב כרת. ובני חוצה לארץ מבקשים להתכפר על בני ארץ ישראל אם טמאו המקדש, דכל ישראל ערבים זה לזה. וראיה, דאומר כל אדם 'על חטא' כסדרו אף אם ברור לו שלא עשה כמה עבירות הכלולים בו – אלא מתפללין זה על זה' (מנהגי מהר"ל יום כפור יח). נקט כדעת רוב הפוסקים שיש חיוב כרת בזמן הזה לנכנס בטומאה למקום המקדש, ודלא כהראב"ד (ע' במצוין בשבועות טו).

רב חולק [וסובר אין דיחוי בבעלי חיים] ואינו דורש כן אלא ממעט מבהם – דוקא כשהם עומדים בעינם, הא נתערבו אברי בעלי מומים בתמימים – ירצו מדין תורה [וכרבי אליעזר שאמר אם הוקרב אחד מן התערובת – יעלו כולם על המזבח, כי תולים לקולא שזה שהוקרב היה הבעל-מום – שהרי מדין תורה אין איסור בתערובת. ואפשר אף לחכמים שאוסרים, אינם אוסרים אלא מדרבנן. תוס'. ויש אומרים שלדעת חכמים בברייתא (בזבחים עז), אין התר מהתורה על ידי תערובת. ע' בראשונים ובחזושי הנצי"ב כאן; קרן אורה שם]. רבי יוחנן גם הוא מודה לדין זה, ודורשו מיתור' בם – בהם'. ואילו רב אינו דורש יתור זה. גם אם נתערב אחד באחד שאין 'רוב' לבטלו, נתרבה מגזרת הכתוב להכשיר (עפ"י ראשונים).

דפים סד – סה

קט. א. מת אחד מן השעירים – מה יעשו?

ב. נשפך דם שעיר הפנימי קודם שנתנו ממנו לכפר – מה יעשו?

א. מת אחד מן השעירים; –

אם עד שלא הגריל מת – יקח זוג לשני.

יש אומרים שאם עדיין לא לקחו שעיר-חיצון, השעיר הנותר בחיים יעשוהו בחוץ, ויביאו זוג נוסף ויגרילו – כדי לקיים מצות לקיחה כאחת (עפ"י תוס' ישנים ותורא"ש). ויש חולקים (ריטב"א ועוד).

אם משהגריל מת – יביא זוג אחר ויגריל עליו. לדברי רב, וכן דייק רבא מתנא קמא דמתניתין, יקריב את השעיר הנשאר מהזוג הראשון, ומהזוג השני ישלים את החסר שמת; אם היה של שם, אומר: זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. ואם של עזאזל מת, יאמר: זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו. [ופרשו שזה כדעת רבי יוסי שמצוה בראשון, אבל לחכמים – מה שירצה יעשה, יכול להקריב מהזוג הראשון או מהשני]. והשעיר הנותר בזוג השני – ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה [שאינן חטאת ציבור מתה. וכדברי רבי אליעזר ורבי שמעון – דלא כרבי יהודה].

לדברי רבי יוחנן, וכן סיעוהו מהברייתא, השעיר שנשאר מהזוג הראשון ירעה (לתנא קמא) או ימות (לרבי יהודה), והזוג השני ייקרב וישתלח [שסבר רבי יוחנן בכל מקום בעלי חיים נידחים הלכך נדחה הראשון במיתת בן זוגו. ובברייתא דרשו זאת מיעמד חי – ולא שכבר עמד, כלומר עמידה אחת ולא שתיים. ופרשו בתוס' שתנא דברייתא סובר בע"ח אינם נדחים ורק כאן גילה הכתוב להקריב את השני]. מבואר בגמרא שלא אמר רב דבריו אלא לתנא קמא, אבל רבי יהודה סובר יישפך דמו של ראשון, ויקריב מהזוג השני – שיש דיחוי בבעלי חיים. [ומאידך, רבי שמעון סובר בעלי חיים אינם נדחים. עפ"י פסחים צח. כפרש"י].

הרמב"ם פסק כרב וכפי המדויק ממשנתנו, ששני שבזוג ראשון יקרב ושני שבזוג שני ירעה, שבעלי חיים אינם נידחים (הל' עבודת יוהכ"פ ה, טו; מעה"ק טו, ד; פסוה"מ ו, א יז; ג, כג; שגגות ג, ח. ואע"פ שפסק הרמב"ם גבי פסח כחכמים שאיזה שירצה יקריב ודלא כרבי יוסי, כאן פסק שהראשון יקרב. ע' בנושאי כליו ובשו"ת חכם צבי (מה) ובשפת אמת).

[לענין מפריש נקבה לפסחו או לעולה ולאשם, פסק הרמב"ם (קרבן פסח ד, ד; פסוה"מ ד, יז; תמורה ד, ד) שהולד נדחה. ויש לבאר שבוה שונה לפי שהדיחוי הוא בגוף הקדושה, ובוה אף בבעלי חיים יש דיחוי. לא כן במת אחד מן השעירים או בבהמה של שותפים שהקדיש האחד חציה – אין דיחוי בגוף הקדושה – באלו פסק שאין דיחוי בבע"ח. עפ"י אבי עזרי (תנינא) מעה"ק טו, ד. וע' לח"מ פסוה"מ ג, כד].

רבי שמעון חולק וסובר שאם מת אחד מהם לאחר הגרלה, מביא אחד שלא בהגרלה ומזווג לזה הנשאר.

ועוד סובר רבי שמעון (מ:) שאם מת השעיר לאחר שנתודה עליו – אין צריך להביא שעיר אחר. ואילו רבי יהודה חולק וסובר שהשעיר זקוק להישאר חי עד שעת מתן דמים של חברו. (נחלקו במשמעות יעמד חי לפני ה' לכפר; האם בכפרת דברים הכתוב מדבר – הוידוי, או בכפרת דמים).

מת השעיר המשתלח לאחר שחיטת השעיר הפנימי (וקודם מתן דמים) – בין לרב בין לרבי יוחנן ישפך הדם מפני שנדחה שעה אחת מהקרבה ויש דיחוי בקדשים שחוטים (הן לרבי יהודה הן לחכמים. ראשונים). ויביא זוג שני להקרבה. ואילו חנן המצרי סובר אפילו דם בכוס – מביא חברו [בהגרלה. מלבד לרבי שמעון, וכנ"ל] ומזווג לו, שאינו סובר תורת דחויין. הלכה כדעה ראשונה (עפ"י רא"ש בסדר העבודה; מאירי. והרמב"ם השמיט).

שני שעירי יום הכפורים מעכבים זה את זה (מנחות כו).

ב. נשפך דם השעיר קודם שנתן ממנו לכפר; אמר רבי יהודה: ימות המשתלח ויביא זוג אחר ויגריל עליו [מפני שצריך להביא שעיר פנימי אחר ואי אפשר בלא הגרלה על כן זקוק לשנים. והואיל והמשתלח הראשון נדחה שעה אחת – נדחה לעולם, וסובר ר"י חטאת ציבור מתה, דלא כחכמים] ויביא זוג אחר ויגריל עליו.

ומשמע במשנה שתנא קמא חולק וסובר שהשעיר המשתלח מן הזוג הראשון כשר לשילוח, ומביא זוג אחר ומגריל עליו ומקריב את של שם מהזוג השני, ובן זוגו ירעה עד שיסתאב. ואולם רבי יוחנן סובר [גם בדעת תנא קמא דמתניתין. כ"מ מרש"י וכן מפורש בתו"י סב. ועתוס' כאן ובבבב"ם יב. ד"ה ש"מ] שבעלי חיים נידחים והנתר שבזוג הראשון ירעה, וזה שבזוג השני ישתלח.

[לרבי שמעון שאמר מת אחד מהם מביא חברו שלא בהגרלה, נראה שאם נשפך הדם מביא אחר בלא הגרלה].

כאמור לעיל, להלכה בעלי חיים אינם נדחים בנידוננו, ולכן אם נשפך הדם לא ימות המשתלח.

פרטי ההלכות בחטאת שאבדה והפריש אחרת ונמצאה האבודה – בתמורה כא-כג.

דין המפריש שתי חטאות לאחוריות – שם כג-כד ובפסחים צו.

דף טה

ק. א. פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתם ואחר כך נמצאו – מה דינם?

ב. פר ושעיר של יום הכפורים שלא הוקרבו בו, האם יכולים להיקרב לשנה הבאה?

ג. האם ה'שנה' האמורה בגיל הקרבנות מתחשבת לפי ימות החמה או לפי מנין חדשי הלבנה?

א. פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם [וכן בשעירי עבודה זרה] – כולם ימותו. דברי רבי יהודה. [ואף על פי שסובר רבי יהודה במקום אחר, חובות של שנה זו קרבות לשנה הבאה כשנשארו – אין משהים את אלו משום חשש תקלה, ואף לא לרעה]. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, שאין חטאת ציבור מתה. [ואף פרו של אהרן, הואיל והתורה הפקירתו לכל אחיו הכהנים, הרי זו חטאת השותפים שאינה מתה. לעיל ג].

שעב

שאלות ותשובות לסיכום מסכת יומא

א. הלכה כרבי אלעזר ורבי שמעון, וכן סתמה משנתנו (רמב"ם פסולי המוקדשין ד, טו).
ב. מדובר כשאבד השעיר לאחר שהגרייל עליו, שאם אבד קודם הגרלה ראוי הוא לשעיר הנעשה בחוץ. ואפילו אם נמצא לאחר יום הכפורים אפשר להקריבו בראש חדש וברגלים – לרבי שמעון בפרק קמא דשבועות (תורא"ש).

ב. פר של יום הכיפורים; לדעת האומר חובות של שנה זו קרבות לשנה הבאה (כן פירש רבא דעת רבי יהודה בשקלים, שלא כחכמים. ואפשר שכאן הכל מודים שקרב לשנה הבאה. ע' בית מאיר) – כשר להקריבו לשנה הבאה מצד עיקר הדין [אם לא מת הכהן הגדול שהוא בעליו], אך לא השעיר – כי קרבנות ציבור מצוה להביאם מהתרומה החדשה (ואת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה – חדש והבא קרבן מתרומה חדשה). ובדיעבד כשר ובלבד שלא תעבור שנתם. [בשעיר אתה מוצא אליבא דרבי כגון שלא עברה עליו שנת חמה. ובפר – כגון שלא עברו עליו שלש שנים (לחכמים) או אף יותר (לרבי מאיר)].

משמע מדברי התוס' שהפר יותר מבן שלש [לדברי חכמים] פסול מהתורה. ויש חולקים וסוברים שאינו אלא מדרבנן ולכתחילה (ע' משנה למלך איסורי מזבח ב,ו; פרה א,א; חו"א פרה א,ז-ח). גם באופנים שהשעיר כשר לשנה הבאה, אין הגורל קובע משנה לחברתה (רבי זירא), וצריך גורל חדש. ואף על פי שיש אופנים שכשרים לשנה הבאה כאמור, למעשה אין מקריבים אותם לשנה הבאה בשום אופן – משום חשש תקלה, שמא יקריבום בלא משים במשך השנה.

[ואמרו שחשש תקלה גופא שנוי במחלוקת תנאים. אך גם אם אין חוששים לתקלה נראה בגמרא סיבה נוספת שאין להקריב הפר – גזרה שמא מתו בעליו (ולדברי התוס' אפילו מת אחד מן הכהנים שוב אין מקריבים אותו, גזרה משום חטאת שמתו בעליה). וכן השעיר לכתחילה אינו קרב אלא מתרומה חדשה כאמור. גם יש חשש שאם יקריבוהו יבואו לומר הגורל קובע משנה לחברתה. גם גזרה אטו עברה שנתו].

ג. לדברי רבי, 'שנה' שבתורה [לענין מכירת בית בעיר חומה ועוד. עפ"י ערכין לא; ר"ה ו:] נחשבת לפי מנין ימות החמה, 365 יום. וחכמים אומרים: מונה י"ב חדש מיום ליום – בפשוטה. ואם נתעברה – מונה י"ג חדש. ומבואר בגמרא שכן הדין לענין גיל הקרבנות, תלוי הדבר במחלוקת רבי וחכמים.
הלכה כחכמים (עפ"י רמב"ם שמיטה יב, ה; בכורות א, יב).
ע"ע פרטים נוספים בערכין לא.

דף סו

דין הקדשה בזמן הזה – נתבאר בע"ז יג.

קיא. א. מהו המשך מעשי כהן גדול לאחר מתנות דם פר ושעיר?

ב. מי הוא המשלח את השעיר לעזאזל?

ג. האם וכיצד שילוח השעיר דוחה שבת וטומאה?

ד. חלה משלחו; דחפו ולא מת – מה יעשו?

א. לאחר מתן דמים של פר ושעיר, בא לו כהן גדול אצל שעיר המשתלח שהיה עומד כנגד בית שילוחו, סומך שתי ידיו עליו ומתודה על כל עוונות בני ישראל. [הכהנים נכללים בוידויו, ב'עמך בית ישראל' – לדעת רבי יהודה. כן אמר אביי (וכ"פ הרמב"ם עיוה"כ ד, ב), ודלא כרבי ירמיה שנקט שלרבי יהודה מזכירם ביחוד בוידויו].

שעג